

CDA moet zich wagen aan normatieve gezinsdefinitie

Het zou van politieke moed getuigen als het CDA voor zijn gezinsbeleid het klassieke gezin (man, vrouw en kinderen) als uitgangspunt neemt. De partij zal expliciet moeten opkomen voor het maatschappelijk belang van het huwelijk. Daarom zal het CDA behoedzaam met de kwestie van de combinatie van zorg en arbeid in het gezin moeten omgaan. Een reactie op het WI-rapport 'De verzwegen keuze van Nederland'.

Januari 1997 verscheen als neerslag van onder andere de expertconferentie over het gezin in het voorjaar van 1996 het rapport 'De verzwegen keuze van Nederland. Naar een christen-democratisch familie- en gezinsbeleid' van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Het onderstaande is een reactie op dit rapport met hier en daar een verwijzing naar het zomernummer 1996 van Christen Democratische Verkenningen, een themanummer 'Familie- en gezinsbeleid'. Het rapport 'De verzwegen keuze van Nederland' levert de bouwstenen voor een eigentijdse christen-democratische gezinspolitiek. Een gezinsbeleid formuleren met een moderne uitstraling is geen eenvoudige klus. Na een lange tijd waarin relatie en gezin als volstrekt persoonlijk werden beschouwd, is ingrijpen van de overheid geen vanzelfsprekende gedachte. Maar ook het CDA zelf treft blaam. De hocksteen van de samenleving is iets te lang alleen met de lippen beleden en daardoor enig-

zins aan ideologische verstening onderhevig geweest. De angst om met het ideologische stokpaardje zelf om de oren geslagen te worden en de zorg voor politieke haalbaarheid en electorale consequenties hebben zeker meegeïmmuneerd bij de totstandkoming van dit rapport. Het laat zien dat vandaag de dag gezinspolitiek mogelijk, zinvol en zelfs noodzakelijk is.

De frisheid die het rapport ontegenzeggelijk uitstraalt is bereikt door de 'ideologie' even te laten voor wat zij is en aansluiting te zoeken bij de concrete behoeften van het gezin in deze tijd. Dat levert soms verrassende resultaten op. Maar niet altijd zit de verrassing in de kwaliteit van de voorstellingen en de voorstellen. Bovendien lijdt het rapport 'De verzwegen keuze van Nederland' juist door zijn praktische insteek aan een methodische zwakheid. Zoals je bij 'homohuwelijk' en adoptie niet tot een echt christen-democratische positie komt door alleen maar naar Heerma's 'foto van de samenleving' te kijken, zo

geldt dat ook voor het familie- en gezinsbeleid als geheel. Voor een christelijke partij is de huidige stand van zaken vertrekpunt voor beleid, maar nooit de maat. Er zal dus meer geput moeten worden uit de 'externe bronnen', waarvan Van Gennip in het zomernummer van Christen Democratische Verkenningen melding maakt, dan tot nog toe het geval is geweest.¹

Voorwaarde voor een zinvolle gezinspolitiek is op de eerste plaats dat het CDA zich waagt aan een 'normatieve gezinsdefinitie'. De uitweg om de opvoeding van kinderen (pagina 18), ongeacht de relationele samenstelling, tot uitgangspunt te nemen, loopt uiteindelijk dood. Het nadenken over de voorwaarden voor een gunstig opvoedingsklimaat van het kind voert terug tot de vraag naar de meest wenselijke gezinsvorm. Er zal wat politieke moed voor nodig zijn om de samenstelling man, vrouw en hun kinderen, inmiddels al weer afgedaan als 'Brinta-gezin', tot uitgangspunt te nemen. Daarmee wordt aangesloten bij de geleefde praktijk en, wat misschien nog belangrijker is, bij een ideaal dat bij de overgrote meerderheid van de Nederlanders leeft. Ook al kunnen er heel wat andere 'gezinsvormen' worden geconstateerd, het is maar de vraag of deze door de betrokkenen zelf als het meest ideaal worden ervaren. Als het CDA verder tot een zinvol gezinsbeleid wil komen, waarin het zich ook door een christelijke inspiratie onderscheidt, zal daarin een aantal zaken een duidelijker profiel moeten krijgen. Eén van die zaken blijft het huwelijk. Het is te begrijpen dat men na de ingewikkelde discussies rond het 'homo-huwelijk' de gedachtewisseling over de richting en vorm van het te voeren gezinsbeleid niet onnodig heeft willen bemoeilijken. Toch zou het erg vreemd

zijn wanneer het huwelijk in het CDA-beleid niet, evenals het gezin zelf, een duidelijke plaats zou krijgen. De schroom om in de politiek over huwelijk en gezin te praten hangt samen met het sterk gevoelde besef dat het hier om persoonlijke keuzes gaat. Het gezin heeft daarnaast echter een publieke functie. Juist daarom – en in zoverre – valt het gezin onder de zorg van de overheid. Precies datzelfde geldt natuurlijk voor het huwelijk, zoals Kimman in het zomernummer van Christen Democratische Verkenningen ook liet zien.² Zoals bij de hele discussie rond het gezin gaat het lang niet alleen om zakelijke inzichten, maar ook om het aanvoelen of iets 'nog kan' of 'weer mag'. De geschiedenis van het CDA en zijn voorgangers biedt genoeg momenten om zich door te laten inspireren tot de moed om een eigen standpunt in te nemen.

Het is helemaal niet nodig om het huwelijk op te offeren aan de moderniteit van een nieuw gezinsbeleid, als de maatschappelijke betekenis ervan maar wordt benadrukt. Het huwelijk is sinds onheuglijke tijden de vorm van samenleven tussen man en vrouw, waaraan in de loop der tijden, soms wisselende, sociale, economische en religieuze betekenissen zijn toegekend. Voor het openbare leven is ook vandaag van belang dat het aanstaande echtpaar dat huwt, zich voor elkaar, maar ook voor de samenleving, committeert tot duurzame trouw en verantwoordelijkheid voor elkaar en hun eventuele kinderen. Dat is de visie die uit het burgerlijk wetboek spreekt en die bovendien het uiteindelijke ideaal van de meerderheid van onze bevolking is. Het zou heel goed zijn, dat er gewerkt wordt aan het bewustzijn dat het huwelijk niet een privézaak is, maar ook zijn maatschappelijke implicaties heeft. Wil het CDA-beleid

niet vreemd zijn aan de eigen traditie en aan wat er in de samenleving leeft, dan moet daarin recht worden gedaan aan de eigen plaats van het huwelijk.

Wederzijdse zorg

Er bestaat aversie tegen de idee dat, om het simpel te zeggen, relaties duurzamer zouden worden, alleen omdat de wet het voorschrijft. Gerris verwoordde dit als volgt: "Daarnaast zou men overigens een gezinsbeleid ook kunnen richten op het herstellen van de structurele stabiliteit van primaire relaties. Een dergelijke restauratiegedachte gaat uit van de aanname dat stabiliteit aan de buitenkant min of meer automatisch leidt tot kwaliteit aan de binnenkant."³

Inderdaad zal de toename van stabiele relaties – wat ten onrechte als restauratie wordt bestempeld – niet een direct gevolg zijn van overheidsbeleid. Maar duidelijk is toch dat overheidsbeleid heel vaak wel op de lange termijn zijn invloed heeft op maatschappelijke waardering en gedrag. Regelgeving en stimuleringsbeleid hebben, hoe beperkt ook, gelukkig altijd een zekere normerende werking. Anders zouden ook emancipatie- of antidiscriminatiebeleid geen zin hebben. Gezinsbeleid dat het huwelijk tot uitgangspunt neemt, draagt ertoe bij dat er een cultuurobject bewaard blijft, waarvoor tenslotte ook geen beproefd alternatief voorhanden is. Het huwelijk is de enige instelling die een duidelijke maatschappelijk vorm geeft aan een duurzame relatie en is het daarom ook waard door de overheid gerespecteerd te worden. Zo zal bijvoorbeeld het bemoeilijken van echtscheiding ertoe bijdragen dat het huwelijk serieuzer wordt genomen en de partners meer geneigd zullen zijn in hun relatie te investeren.

Een element dat met een goed huwe-

lijksbeleid samenhangt, is het beginsel van wederzijdse zorg. Weliswaar is dit in het burgerlijk wetboek verankerd, maar in het overheidsbeleid lijken de laatste jaren de eigen verantwoordelijkheid en de 'zelfredzaamheid' voorop te staan. Eén en ander is het uitvloeisel van het emancipatiebeleid. Om de vrouw los te weken uit de afhankelijkheidspositie ten opzichte van de man is lang de nadruk gelegd op haar economische en sociale zelfstandigheid. Daardoor dreigt een echtpaar niet meer als een gemeenschap te worden benaderd. Een vaste waarde in het huwelijk is altijd geweest dat man en vrouw zich als eenheid beleven en ook bereid zijn iets op te offeren omwille van elkaar. Die waarde moet ook leidinggevend zijn in het gezinsbeleid dat het CDA wil voeren. Dat betekent bijvoorbeeld dat het scheppen van mogelijkheden om opvoeding en betaalde arbeid te combineren zijn grenzen mag hebben. En het betekent ook afwijzing van een politiek die arbeidsplicht voor iedereen voorstaat of ervan uitgaat dat één inkomen niet meer voldoende is voor een gezinsbudget. Overigens zou er misschien meer nagedacht moeten worden over de vraag of het toenemen van het aantal dubbele inkomens de inflatie niet aanjaagt en daardoor een dubbel inkomen tot een noodzakelijkheid maakt. Pas wanneer een gezin aan één inkomen voldoende heeft, zijn man en vrouw echt vrij om de taken binnen het gezin naar eigen inzicht te verdelen. Terecht werd in het themanummer 'Familie- en gezinsbeleid' herhaaldelijk opgemerkt dat vrijheid ten opzichte van arbeid en zorg ook samenhangt met het verwachtingspatroon in de samenleving. Een beleid dat mogelijk en maatschappelijk aanvaardbaar maakt dat vaders zich meer met de opvoeding

van hun kinderen gaan bemoeien, is zeer toe te juichen. Maar het zou niet juist zijn, wanneer uit het CDA-beleid zou spreken dat de rollen van vader en moeder inwisselbaar zijn. Het is trouwens zeer de vraag of de mannen op korte termijn zich er *en masse* toe zullen laten verleiden om substantieel minder te gaan werken. Meer dan eens wordt er in 'De verzwegen keuze van Nederland' over geklaagd dat, alle inspanningen ten spijt, mannen wel iets meer zijn gaan zorgen (onder andere pagina 88 en verder), maar dat vooral vrouwen veel meer zijn gaan werken. Het meest in het oog springende effect van dit alles is tot op heden een blijvende of toegenomen maatschappelijke waardering van betaald werk, terwijl opvoeding van kinderen en vrijwilligerswerk in de samenleving een verontrustend lage status hebben. Er kan niet genoeg op gewezen worden dat een groot deel van het sociale,- maatschappelijke en kerkelijke werk simpelweg niet meer gedaan zal worden wanneer er een arbeidsplicht voor beide partners zou komen. Als bovendien nog bedacht wordt dat een betaalde baan vaak alleen voor een hoogopgeleide elite een bijdrage aan de zelfontplooiing betekent en er aanwijzingen zijn dat er onder laagopgeleiden meer gehecht wordt aan een traditionele rolverdeling, is er alle reden om zeer behoedzaam om te gaan met de kwestie zorg en arbeid in het gezin. Met het plaatsen van het gezin op de politieke agenda heeft het CDA een gelukkige greep gedaan. Allereerst laat het CDA daarmee zien dat het gezin deze partij inderdaad ter harte gaat. Bovenal is hiermee ook inderdaad een veld van problemen aangeboord. Dat deze problemen steeds meer serieus genomen gaan worden, is de verdienste van het CDA. Of het gezinsbeleid dat het CDA nu aan

het ontwikkelen is een echte christen-democratische bijdrage zal zijn, hangt af van de vraag of het CDA trouw durft te blijven aan zijn inspiratiebronnen. Uiteindelijk zijn het niet de compromissen of de tijdgeest, maar de beginselen waar een appèl van uitgaat.

Mevrouw dr. N. Stienstra is universitair docent aan de Rijksuniversiteit Utrecht en tevens voorzitter van het IHGO (Instituut voor Huwelijk, Gezin en Opvoeding).

Mevrouw U.C. de Jong is huisvrouw en bestuurslid IHGO.

B.G. Hartmann is beleidsmedewerker IHGO. Drs. W.L.P.M. Peeters is adjunct hoofdredacteur Katholiek Nieuwsblad en bestuurslid van de Nederlandse Gezinsvereniging.

J.W. de Jong M. Eng., is plaatsvervangend inspecteur-generaal bij het Staatstoezicht op de Mijnen en bestuurslid van de CDA-afdeling Rijnwoude.

Noten

1. J.J.A.M. van Gennip, 'Heimwee of vooruitzien', *Christen Democratische Verkenningen* 7/8-96, 336-340.
2. E.J.J.M. Kimman, 'Trouwens', *Christen Democratische Verkenningen* 7/8-96, 315-317.
3. I.R.M. Gerris, 'Wat hebben ouders en kinderen van nu nodig?', *Christen Democratische Verkenningen* 7/8-96, 350-357.

Forum

In deze rubriek passen kortere bijdragen waarin kort en krachtig argumenten gegeven worden voor een bepaalde opvatting. Bijdragen zijn welkom die in niet meer dan 2000 woorden een prikkelende kwestie neerzetten. De opinie moet passen in de opzet van CDV: het dient te gaan over de strategische vragen achter de politieke actualiteit. Bijdragen die discussie uitlokken verdienen de voorkeur.